

Biyografi: 1949 yılında Sivas'ın Merkez'e bağlı Saklı köyünde doğdu. 1960 yılında tahsil-i ilim için İstanbul'a geldi. 1963'te Selim Sırrı Tarcan İkokulu'ndan, 1971'te İstanbul İmam-Hatip Okulu'ndan, 1975'te İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'den mezun oldu. Ayrıca özel olarak dini ilimler öğrenimi gördü. İstanbul Sefaköy Lisesi'nde iki yıl (1975-1977) Din Bilgisi ve Ahlak dersleri ve İngilizce öğretmenliği yaptı. 1977 yılında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde Arapça asistanı oldu. 1983'te "İmam Birgivi ve Arapça Tedrisâtındaki Yeri" adlı teziyle "İlahiyat Doktoru" ünvanını aldı. Aynı yılın yaz aylarında Tunus'ta bulunan Burgiba Yaşayan Diller Enstitüsü'ndeki Arapça kursuna iştirak etti. Enstitü'den arapça öğretimiyle ilgili sertifikayı aldı. Daha sonra Kahire'de branşıyla ilgili araştırmalarda bulundu. 1984'te Yrd. Doç. oldu. Halen M.Ü. İlahiyat Fakültesi'nde Arap Dili Bilim Dalı Başkanı olarak öğretim üyeliği görevine devam etmektedir. Te'lif ve terceme olmak üzere yayınlanmış kitap ve makaleleri vardır.

(790-861H/1388-1457M)

El Hümam kelimesi sözlükte (Asil, yiğit, cömert kişi, arslan manalarına gelir. Buna göre terkinin manası (Asil, yiğit, cömert kişinin oğlu) demek olur.

Asıl adı Muhammed'dir. Babasının adı Abdülvâhid; dedesinin ise Abdülhamid'dir.

Babasının dedesi ise Mesûd adında bir kimsedir. Bu yüzden arapça biyografi kitaplarında künyesi Muhammed b. Abdülvahid b. Abdülhamid b. Mesûd es-Sivasi diye zikredilir.

Lakabı Kemaleddin olan âlimimiz İslam hukuku (Fıkıh) ve hukuk metodolojisi (usûlü'l-Fıkıh) ilimlerinde İslam bilginleri arasında haklı bir şöhrete sahiptir. 790/1388'de babasının görevde bulunduğu İskenderiyye (Mısır)'da dünyaya gelmiş 861/1459 yılı Ramazan ayının yedisinde Cum'a günü Kahire'de vefat

olarak iki kısma ayrılır:

1- Ulûm-ı âliyye (yüksek ilimlerin anlaşılabilmesine yardımcı ve vasıta kabul edilen âlet ilimleri), Lügat, Sarf, Nahiv (Arab dili, Morfoloji ve Sentaks'ı), Bedi, Beyân, Meânî, Hat (yazı), Aruz Mantık ve Kardü'shir gibi ilimler.

2- Ulûm-ı âliye: Tefsir, Usul-i Hadis, Kelam ve bunlara bağlı diğer ilimler. İşte İbnu'l-Hümam bütün bu ilimleri iyi bir şekilde okumuş, yaşatlarını geçmiş ve büyük bir âlim olmuştur. Kendisi Hanefi mezhebine ait fıkıh kitabı han el-Hidâye'ye yazdığı şerhte, müellife kadar varan hocalar zincirini (ilimde senet, ilmi sülâle) şöyle zikreder: "Ben (el-hidâye) kitabının tamamını, (hicri) 818 veya 819 yılında, Kariü'l-Hidâye diye meşhur olan efendim eş-şeyh, el-imam, müctehitlerin bakıyesi, sağlam (hadis) hafızlarının halefi Sirâceddin Ömer b. Ali el-Kinani'den okudum. Allah onu rahmetiyle ku-

KEMALEDDİN İBN-İ HÜMAM e's - SİVASÎ

Yrd. Doç. Dr.
Ahmet Turan ARSLAN

etmiştir. O günün ikindisinde cenaze namazı kılınmış, cenaze namazını Kadı İbn-i Deyri kıldırmış, Memluk Sultanı ile birlikte diğer devlet erkânı da cenazesinde hazır bulunmuştur. Na'sı, günümüzde Besâtın denilen yere giderken İmam Şâfiî türbesinin solunda bulunan Karâfe'de İbn-i Ataullah türbesi içine defnedilmiştir.

İbnu'l-Hümam'ın babası Abdülvâhid vaktiyle Sivas kadısı idi. Sonra Kahire'ye geldi. Orada Hanefi mezhebine ait Kadı vekilliği görevine getirildi. Daha sonra İskenderiyye kadısı oldu. Orada Mâliki mezhebi kadısının kızıyla evlendi. Bu evliliğinden tanıtmaya çalıştığımız âlimimiz İbnu'l-Hümam dünyaya geldi:

O, ilk bilgileri babasından ve doğduğu şehrin âlimlerinden öğrendi. Bilindiği gibi İslami ilimler genel

şatsın ve cennetinin ortasına yerleşirsin. O da (el-Hidâye'yi) hocası ve kitabın şârihi olan seyyid e-limam Celâleddin'den, o da hocası, el-keşf ve't-Tahkik kitabının yazarı bulunan Alâeddin Abdulaziz El-Neccari'den, o da büyük âlim, âlimlerin hocası Hâfızuddin en-Nesefi'den, o da hocası Şemseddin Muhammed b. Ali b. Abdüsettar b. Muhammed el-Kerdesi'den o da İslam âlimlerinin hocası ve el-Hidâye kitabının yazarı (el-Merginâni'den) okudu. İşte (bu) zayıf kulun bu kitabı okumadaki ilim yolu budur. Daha önce de onu İskenderiyye'de başından yaklaşık olarak "Nikahta vekillik" bahsine kadar Kadılıkudat Cemaleddin el-Hamid'i'den, ayrıca kitabın bir kısmını da yine İskenderiyye'de el-İskenderi el-Hanefi diye tanınmış olan Zeynüddin'den okudum.

Allah onların hepsine bol bol rahmet eylesin! "İbnu'l-Hümmam'ın tahsili hakkında terceme-i hal kitaplarında şu bilgiler yer alır. O Arap diline ait ilimleri Cemaleddin el-Hamidî'den öğrendi. Kariu'l-Hidaye'nin fıkıh ve usul derslerine devam etti ve ondan çok istifade etti. El-Bisatî'den yine usul ve diğer ilimleri okudu. Muhibb b. Şahne 813/1410 yılında Kahire'ye dönünce hocasıyla birlikte o da Haleb'e gitti. İbnu Şahne ölünceye kadar orada kaldı ve onun yanında öğrenimini sürdürdü. Hadis ilmini Ebü Zer'a el-İrakî'den öğrendi. İbnu'l-Hümmamın ileri gelen kırk âlimden icâzet (diploma) aldığı nakledilir. Tefsir tasavvuf, hadis, usul, fıkıh, nahiv, kelim, manlık, musiki ilimlerinde çok iyi yetiştii. Büyük bir âlim oldu.

Hükümdarlar ve diğer devlet adamları tarafından hizmet edilen bir kimse oldu. Mısır'da Eşrefiyye, Mansûriyye ve Şeyhûniyye medreselerinde müderrislik yaptı. Pek çok talebe yetiştirdi.

Dört mezhebin alimleri ondan ilim öğrendi. Hanefî âlimlerinden Takıyyüddin Şems, Zeynüddin İbn-i Kasım ve Seyfüddin, Şâfiî mezhebinden İbn-i Hıdır, Münâvî ve Ververî, Mâlikî mezhebinden Ubâde, Tâhir ve Karâfi, Hanbelî mezhebinden de Cemal b. Hişam ondan ilim öğrenenlerden bir kısmıdır.

İbnu'l-Hümmam, bilgileri sadece nakleden bir müderris değildi: Bildiklerini naklederken l'mal-i fikr eden bir hoca idi. Meseleler hakkında kafa yorar, inceden inceye araştırırdı. Bazı âlimler onu ehl-i tercihten sayarken, bir kısmı müctehid olduğunu söyler. Ma'kûlâtta (akılla anlaşılabilir bilgilerde) kimseyi taklit etmem, derdi. Akârından Burhânu'l-Ebnâsî derki: "Dinin delillerini öğrenmek istedim. İbnu'l-Hümmam'dan başka memleketimizde bu işin hakkından gelen olmadı." "el-Fevâidu'l-behiyye fi terâcimi'l-Hanefiyye" adlı kitabın yazarı el-Lüknevî derki: "İbnu'l-Hümmam'ın eserlerinin en önemlisi olan Fethu'l-Kadir'i başından Kitabul'Vekâle'ye kadar, Tahriru'l-Usul ve akaide ait el-Müsâyer'e'yi, namaza ait Zâdü'l-fakîr kitap-

larını ve "Süphanellahi ve bihamdihî" sözünü gramatik yapısıyla ilgili olan bir risâlesini mütâlea ettim. Hepsî de başka yerlerde bulunmayan faydalı bilgileri ihtivâ etmektedir. Eserlerinin çoğunda özellikle "Fethu'l-Kadir"de mümkün olduğu kadar insaf yolunu tutmuş mezhep taassubundan uzak durmuştur."

İbnu'l-Hümmam, Haremeyn (Mekke ve Medine) de mücâvir olarak bulundu. O tasavvuf ehlinin kavuştuğu mezhebe ve makamlara erişmiş, keşfu kerâmeti görülmüş bir âlimdi. Bir müddet insanlardan uzak yaşamayı tercih etti. Ancak âlimler kendisine yalvarıp "bu inziyâya son ver; insanlar senin ilmine muhtaçtır" dediler.

O aynı zamanda çok mütevâzi bir kimseydi. Bir gün Alaeddin el-Buhârî'nin ilim meclisine geldi ve meclisin en arka tarafına oturdu. Bunun farkına varan Alaeddin yerinden kalkıp yanına geldi ve "Efendiim sizin yeriniz burası değildir; buyrun baş köşeye geçin, bu kadar tevazuya gerek yoktur. Zira bizler senin derecen ile şeref duyarız. Meclislerde baş köşeye teşrifini isteriz" dedi.

İbn'ul-Hümmam, kıymetli eserler yazmıştır. Onlardan bazıları şunlardır. 1) Fethu'l-Kadirli'l-âcizi'l fakîr: Hanefî mezhebine ait el-Hidâye kitabını açıklamak üzere yazılmış kıymetli bir kitaptır. İbnu'l-Hümmam bu eserini, 829/1425 yılında talebelerine Hidâye'yi okuturken yazmaya başladığını söyler. Kitabul'Vekâle'ye kadar olan bu şerhin kalan kısmını Kadızâde diye meşhur olan Şemseddin Ahmet (988/1580) tamamlamış olup bir kaç başkası vardır. 2) et-Tahrîr: Fıkıh Usul ilmine ait olup talebesi İbn Emir Hâce'ın yazdığı şerhiyle birlikte matbudur. 3) el-Müsâyerâ: Akaidle ilgili olan eser yine talebelerinden Kemal b.Ebî Şerîfin yazdığı el-Müsâmera adlı şerhiyle beraber tabedilmiştir. 4) Fevâihu'l-efkâr fi şerhi Rameâtî'l-envar. 5) Zadü'l-fakîr. Namaza ait muhtasar bir eserdir. 6) Şerhu'l-Bedü'n-nizâm libni's-sâ'atî 7) "Subhanellahi ve bihamdihî" sözünün grametik açıklaması (i'rabı).

İbnu'l-Hümmam'ın terceme-i hâline dair de Muhammed b. Abdurrahman es-Sahâvî (831-902/1427-1497) tarafından "el-ihlimam bitercemeti el-Kemal b.el-Hümmam" adıyla müstakil bir eser yazılmıştır. Ayrıca denilebilirki onun eserlerinin herbiri master veya doktora konusu olabilecek çaptadır. Bu âlimimiz hakkında daha detaylı çalışmaların yapıldığını görmek samimî arzumuzdur.

Faydalanılan kaynaklardan bazıları:

Süyutî, Buğyetu'l-vuât-70; İbnu'l-İmad el-Hanbelî, Şezerâtu'z-zehab, VII, 298-99; el-Lüknevî, el-Fevâidu'l-behiyye, 180-1; İlyas Serkis, Mu'cemu'l-Matbûâtî'l-arabiyye, s.41, 278, 1568; ez-Zirikli, el-A'lâm, VI, 255, Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Muelifleri, I. 221.

ANKET

Sevgili okuyucular; Daha iyisini yapabilmemiz ancak sizlerin yardımlarıyla, tekliflerinizi ve isteklerinizi bilhemenizle mümkün olabilecektir. Lütfen aşağıdaki sorularımızı cevaplayarak; adınız, adresiniz, varsa telefon numaranızla birlikte en geç 30 Eylül 1990 tarihinde elimizde olacak şekilde;

Sivas Dergisi

Büyükkaraman Cad. Taylaşan Sk. Küçük Han Kat: 4 Fatih/İST adresine postalayınız.

a) Dergimizin (ilk sayısı oluşunu da göz önünde tutarak)

- Muhteva yönünden.,

- Teknik yönden, bir değerlendirmesini yapabilir misiniz?

b) Sizce daha başka hangi konular, başlıklar açılabilir, teklifleriniz nelerdir?

c) Bize nasıl yardımcı olabilirsiniz?

- Yazarak,

- Abone olarak-bularak,

- İlan-reklam vererek.

Selâm ve Sevgilerimizle.